

ZDZISŁAW SŁUŻEWSKI

**HISTORIA I TRADYCJE
38 PUŁKU ZMECHANIZOWANEGO
WOJSKA POLSKIEGO
I GARNIZONU KOŻUCHÓW
W LATACH 1958 -1967**

**WIECZÓR WSPOMNIENÍ
KOŻUCHÓW - 20.12.2019**

ZWIĄZEK ŻOŁNIERZY WOJSKA POLSKIEGO
Koło im. 13 Pułku Zmechanizowanego
w Koźuchowie

**Historia i tradycje
38 Pułku Zmechanizowanego Wojska Polskiego
i Garnizonu Koźuchów
w latach 1958 - 1967**

Wieczór wspomnień

20. grudnia 2019 r.

Redakcja i opracowanie graficzne

Zdzisław Służewski

Wydawca

ZWIĄZEK ŻOŁNIERZY WOJSKA POLSKIEGO
Koło im. 13 Pułku Zmechanizowanego
w Koźuchowie

ISBN: 978-83-61074-85-4

Druk

ROL-PEX
drukarnia i hurtownia papirnicza

P.P.H. "ROL-PEX"
Michał Samotyja
ul. Wilcza 13
67-100 Nowa Sól

Historia i tradycje 38 Pułku Zmechanizowanego Wojska Polskiego i Garnizonu Kozuchów w latach 1958 - 1967

Pierwsza część cyklu poświęconego pułkowi Wojska Polskiego stacjonującemu w garnizonie Kozuchów w latach 1945-1958 stanowiła zwięzłą historię narodzin 38 Pułku Piechoty 11 Dywizji Piechoty i jego funkcjonowania w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej.

Od chwili wydania publikacji wiedza o dziejach pułku została w dużym stopniu zweryfikowana na podstawie pozyskanych materiałów archiwalnych, stąd uczestnikom **wieczoru wspomnień** należy się materiał do dyskusji poszerzony o opis sytuacji geopolitycznej, wydarzeń związanych z formowaniem pułku i służby na zachodniej rubieży Polski.

1. Nawiązanie do dwulecia powojennego 1945 - 1946

Dekretem Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (PKWN) z 21 sierpnia 1944 o trybie powołania władz administracji ogólnej I i II instancji, który wszedł w życie 22 sierpnia 1944, dokonano wstępnego podziału

Mapka nr 1. Podział administracyjny Polski do września 1945 r.

administracyjnego ziem niemieckich włączonych do Polski (Ziemie Odzyskane). 14 marca 1945 r. utworzono na nich 4 okręgi administracyjne nieposiadające statusu województw:

- Okręg administracyjny I (Śląsk Opolski)
- Okręg administracyjny II (Dolny Śląsk)
- Okręg administracyjny III (Pomorze Zachodnie)
- Okręg administracyjny IV (Mazurski).

W kwietniu 1945 utworzono województwo gdańskie, w którego skład wszedł obszar Wolnego Miasta Gdańska i kilka powiatów województwa pomorskiego. Stolicę województwa pomorskiego przeniesiono z Torunia do Bydgoszczy. Do sierpnia 1945 r. pod dużym znakiem zapytania pozostawała kwestia przebiegu zachodniej granicy Rzeczypospolitej. Według wstępnej koncepcji Józefa Stalina miałyby ona być wytyczona wzdłuż rzeki Odry.

Mapka nr 2. Mapa z archiwów rosyjskich z odręcznym dopiskiem „Granica Polski wykreślona osobiście przez Józefa Stalina” .

W wyniku postanowień konferencji poczdamskiej (17.07.1945 – 2.08.1945), zdecydowano o ostatecznym przebiegu granic Rzeczypospolitej Polskiej w oparciu o rzeki Odrę i Nysę Łużycką.

Granicę zachodnią od Jeleniej Góry po Kamień Pomorski obsadziły jednostki bojowe 2 AWP, natomiast południową, od Jeleniej Góry po stację kolejową Użok u zbiegu granic Polski, Czech i Związku Radzieckiego, jednostki bojowe 1 Armii Wojska Polskiego (1 AWP).

W takiej rzeczywistości geopolitycznej była formowana 11 Dywizja Piechoty stanowiąca odwód Naczelnego Dowództwa WP. Wobec zakończenia wojny nie weszła już ona do działań bojowych, została włączona do 2 Armii Wojska Polskiego (2 AWP) i przegrupowana na zachodnią rubież rodzącej się Rzeczypospolitej Polskiej z zadaniem ochrony granicy z Niemcami wytyczonej w oparciu o rzeki Nysę (*Neisse / Neiße*) i Odrę (*Oder*).

Etap formowania 38 Pułku Piechoty, szkolenia rekrutów, zgrywania pododdziałów i przygotowania do przemieszczenia na rubież Nysy Łużyckiej został udokumentowany w kronice pułkowej.

25 marca 1945 przybył do Łodzi ppłk **Lucjan Kropielnicki** z zadaniem tworzenia 38 Pułku Piechoty i z tym dniem objął dowodzenie pułkiem. Wraz z nim przybyła grupa oficerów z Oddziału Personalnego WP z szefem sztabu mjr **Jerzym Smulskim** na czele. Na koszary dla nowo organizującego się pułku adaptowane zostały budynki fabryczne przy ul. Łąkowej od nr 3 do 5.

W następnych dniach przybyli kolejni oficerowie przygotowując się do przyjęcia pododdziałów z 9 Zapasowego Pułku Piechoty. Pierwsze pododdziały przybyły z Lublina 8 kwietnia 1945, po czym zaczęli napływać powołani do służby rekruci i zmobilizowani podoficerowie.

Do pierwszych zmobilizowanych oddziałów dywizji okolicznościowe przemówienie wygłosił Szef Sztabu 11 Dywizji Piechoty płk **Konstanty Karasiewicz** wskazując na potrzebę jak najszybszego opanowania sztuki wojennej, by „móc stanąć na froncie w szeregach Wojska Polskiego i wziąć czynny udział w boju przeciw naszemu odwiecznemu wrogowi”.

20 kwietnia przybyła do pułku pierwsza grupa oficerów polityczno-wychowawczych. Obowiązki zastępcy dowódcy pułku do spraw polityczno-wychowawczych objął ppor. (~) **Onak**.

Do 23 kwietnia pułk zostaje skompletowany w składzie: 3 batalionów strzeleckich, dywizjonu artylerii, siedmiu kompanii samodzielnych (fizyliarów, rusznic przeciwpancernych, łączności, sanitarnej, szkolnej i taborowej) czterech plutonów samodzielnych (zwiadu, saperów, chemicznego oraz żandarmerii) i przystąpił do szkolenia technicznego oraz bojowego.

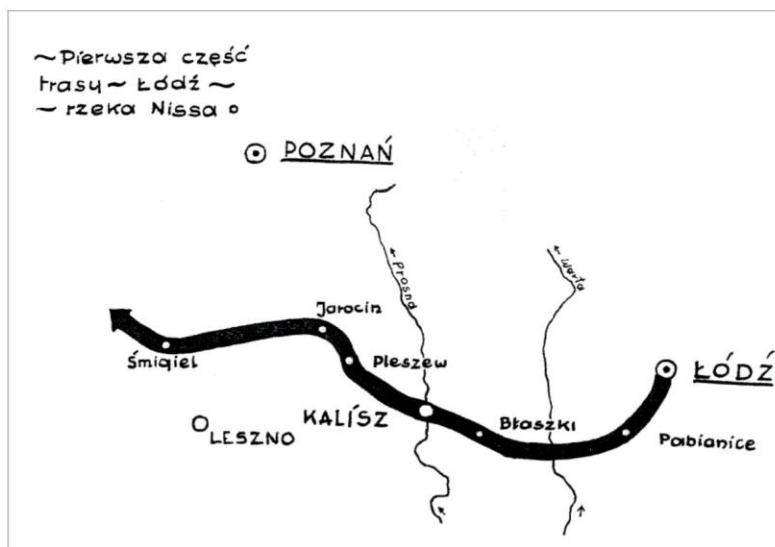
W trzy tygodnie od rozpoczęcia szkolenia odbyła się nominacja oficerów polityczno-wychowawczych. Pułk uczestniczył w defiladzie, którą przyjmował Naczelny Wódz, marszałek **Michał Rola-Żymierski**.

3 maja na ulicach Łodzi odbyła się defilada z okazji Święta Narodowego. Defiladę odbierał Dowódca 11 Dywizji Piechoty płk **Andrzej Czartoryski**. Po defiladzie stan osobowy pułku uczestniczył w uroczystym obiedzie, w czasie którego przemówienia wygłosił Dowódca Pułku ppłk **Lucjan Kropielnicki** i nowy zastępca do spraw polityczno-wychowawczych, ppor. (~). **Wolak**.

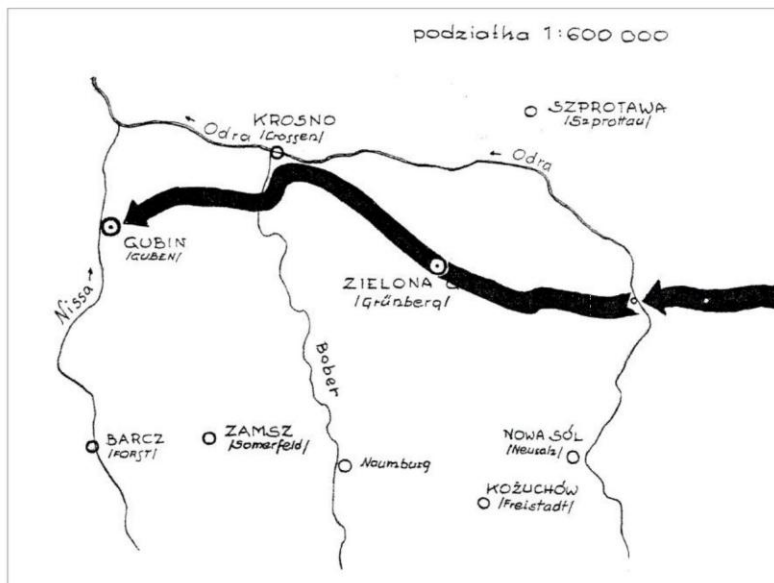
9 maja, z okazji zakończenia wojny, pułk wziął udział w manifestacji na ulicach Łodzi.

21 maja 1945 r. pułk otrzymał rozkaz do przegrupowania się na nowe miejsce postoju nad Nysą i zluzowania tam 32 Pułku Piechoty 8 Dywizji Piechoty, którym dowodził bohater Związku Radzieckiego, uczestnik bitwy pod Lenino, mjr dypl. **Juliusz Hibner** (Juliusz Hübner, wł. *Dawid Szware*).

Marsz rozpoczął się 24 maja. O godzinie 9.00 pułk przekroczył punkt wyjściowy na Placu Reymonta w Łodzi. Trasa marszu pokazana została na szkicach w kronice pułkowej.

Rys. 1. Część pierwszej trasy przegrupowania pułku

Rys. 2. Część druga trasy przegrupowania pułku

Marsz pułku biegł przez Pabianice, Błaszki, Kalisz, Pleszew, Jarocin, Śmigiel (*Schmiegel*), Milsko (*Milzig*), Zieloną Górę (*Grünberg*), Krosno (*Crossen*), by po 17 dniach osiągnąć punkt docelowy Gubin (*Guben*). Pod Milskiem pułk przeprawiał się przez Odrę na promach i łodziach, co było – jak wspomina kronikarz - „jedną z najtrudniejszych operacji w czasie marszu“.

11.06.1945 r. we dworze majątku w Bieżykach (*Gross Besitz*) spisany został akt zdawczo-odbiorczy odcinka pogranicza, który podpisali: ze strony zdającego – dowódca 32 Pułku Piechoty mjr dypl. **Juliusz Hibner** (Juliusz Hübner) i szef sztabu pułku por. (~) **Zwoliński** a ze strony przyjmującego - dowódca 38 pułku piechoty ppłk **Lucjan Kropielnicki** i szef sztabu pułku mjr **Jerzy Smulski**.

W miejscowościach Żytowań (*Seitwann*), Gubin (*Guben*) i Sękowice (*Schenkendorf*) dokonano przekazania-przyjęcia stanowisk dowodzenia poszczególnych batalionów, które zorganizowały tam graniczne posterunki ochronne.

W sytuacji braku na tym obszarze polskiej administracji terenowej, dowódca pułku powołał wojskowych komendantów miejscowości:

Lubsko (*Sommerfeld, Zemsz*) - ppłk **Kazimierz Ilnicki** (oficer sztabu 11 DP),
Gubinek (*Gubinchen*) - dowódca 7 kompanii piechoty ppor. **Jan Buczkowski**,
Budoradz (*Buderosse*) - dowódca 4 kompanii strzeleckiej por. **Donat Bilski**,

Drzeńsk Mały (*Klein Drenzig*) - dowódca plutonu 5 kompanii strzeleckiej ppor. **Józef Bober**,
Drzeńsk Wielki (*Groß Drenzig*) - dowódca 2 kompanii ckm ppor. **Tadeusz Barwicki**,
Strzegów (*Strega*) - dowódca 2 kompanii strzeleckiej ppor. **Marian Listwoń**,
Pole (*Pohlo*) - dowódca kompanii ppor. (~) **Kurowski**,
Wężyska (*Merzwiese*) - dowódca baterii 76 mm por. **Mikołaj Dunin**,
Brody (*Pförten*) - dowódca 3 kompanii rusznic ppanc. ppor. **Bolesław Kozłowski**,
Sarbia (*Münchs Dorf*) - dowódca 2 baterii 45 mm ppor. **Antoni Pilecki**,
Sadzarszewice - dowódca plutonu 9 kompanii strzeleckiej ppor. **Antoni Jajkowski**,
Luboszyce (*Liebesitz*) - dowódca 3 kompanii ckm ppor. **Zenon Przeradzki**,
Koperno (*Küppern*) - dowódca plutonu gospodarczego 3 batalionu plut. **Kazimierz Olejnik**,
Polanowice (*Niemitzsch*) - dowódca 9 kompanii strzeleckiej ppor. **Franciszek Smalczyk**,
Sękowice (*Schenkendorf*) - dowódca 3 batalionu por. **Zbigniew Budzan**,
Kosarzyn (*Kuschern*) - dowódca 6 kompanii strzeleckiej por. **Władysław Jamszewski**,
Międzylesie (*aktualnie nie istnieje*) - dowódca 2 batalionu mjr **Eugeniusz Żłobin**,
Mielno (*Mehlen*) - dowódca 3 kompanii strzeleckiej por. **Marek Zaremba**,
Późna (*Pohsen*) - dowódca 1 kompanii strzeleckiej ppor. **Jan Acher**.

Obok zasadniczego zadania bojowego, tj. utrzymania sieci posterunków granicznych w Gubinie, Międzylesiu, Sękowicach i w Strzegowie, 60% stanu osobowego pułku uczestniczyło w akcji żniwnej oraz rozminowaniu terenu. Z obszarów rolnych o powierzchni 5552,2 ha zebrano łącznie 719,9 ton zbóż. Żniwa zakończyły się w sierpniu uroczystymi dożynkami w pułkowym gospodarstwie rolnym i gospodarstwach batalionowych. Pluton saperów pułku unieszkodliwił 16 000 min.

W dniu 26 lipca 1945 r. na błoniach pod Zemszem (*Sommerfeld, ob. Lubsko*) odbyła się uroczysta przysięga i wręczenie pułkowi sztandaru ufundowanego przez społeczeństwo Łodzi. Sztandar wręczyła delegacja Związku Włókniarzy Łódzkich. Uroczystości zakończyła defilada 38 Pułku Piechoty, 42 Pułku Piechoty i 33 Pułku Artylerii, którą odebrał dowódca 11 Dywizji Piechoty płk **Andrzej Czartoryski**. Obszerny fragment roty przysięgi znajduje się w Zał. 1. do publikacji.

Latem 1945 roku nastąpiły kolejne zmiany w podziale administracyjnym kraju. 9 sierpnia 1945 włączono do województwa lubelskiego fragment województwa lwowskiego a 18 sierpnia 1945 utworzono województwo rzeszowskie i zmieniono granice województw kieleckiego, krakowskiego, śląskiego, białostockiego i warszawskiego.

Od 25 września 1945 część powiatów z Ziem Odzyskanych przekazano pod zarządek wojewodom białostockiemu, gdańskiemu, pomorskiemu i poznańskiemu a 28 czerwca 1946 obszar Ziem Odzyskanych włączono do zasadniczego podziału kraju tworząc na nim trzy nowe województwa olsztyńskie, szczecińskie i wrocławskie. Śląsk Opolski włączono do województwa śląskiego.

Mapka nr 3. Podział administracyjny Polski od września 1945 r.

Już wiosną 1945 roku Naczelne Dowództwo Wojska Polskiego nakazało sformować na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej 6 okręgów wojskowych w oparciu o etat D1/17:

- Warszawski Okręg Wojskowy z siedzibą w Warszawie (DOW I) obejmujący woj. warszawskie i białostockie, później też woj. olsztyńskie;

- Pomorski Okręg Wojskowy z dowództwem w Toruniu (DOW II) obejmujący woj. pomorskie i Wolne Miasto Gdańsk, później woj. szczecińskie, pomorskie i gdańskie;
- Poznański Okręg Wojskowy z dowództwem w Poznaniu (DOW III) obejmujący woj. poznańskie;
- Krakowski Okręg Wojskowy z dowództwem w Krakowie (DOW V) obejmujący woj. krakowskie i śląskie;
- Łódzki Okręg Wojskowy z dowództwem w Łodzi (DOW VI) obejmujący woj. łódzkie i kieleckie;
- Lubelski Okręg Wojskowy z dowództwem w Lublinie (DOW VII) obejmujący woj. lubelskie i rzeszowskie.

Obszary poszczególnych okręgów wojskowych pokrywały się z granicami administracyjnymi województw sprzed 1939 r. i nie obejmowały ziem zachodnich i północnych. Granicę zachodnią i południową obsadziły oddziały bojowe 1 i 2 AWP.

Dopiero w wyniku postanowień konferencji poczdamskiej (17.07.1945 – 2.08.1945), kiedy zdecydowano ostatecznie o przebiegu granic Rzeczypospolitej Polskiej, na bazie 1 AWP powołano do życia siódmy okręg - **Śląski Okręg Wojskowy (ŚOW)** z dowództwem w Katowicach (DOW IV) obejmujący woj. wrocławskie i śląskie.

Rozkazem ND WP nr 00510 z dnia 5 września 1945 r. Śląskiemu Okręgowi Wojskowemu podporządkowano szereg jednostek wchodzących w skład 1 i 2 AWP, w tym 11 Dywizję Piechoty.

7 września 38 Pułk Piechoty otrzymał rozkaz przekazania ochranianego odcinka granicy dla 15 Pułku Piechoty z 5 Dywizji Piechoty i przygotowania się do zmiany rejonu dyslokacji z Gubina na Koźuchów (*Freystadt*).

Akt przekazania (zdawczo-odbiorczy) został sporządzony w Gubinie w dniu 21 września 1945 r. Ze strony pułku podpisał go dowódca pułku ppłk **Lucjan Kropielnicki** i szef sztabu mjr **Jerzy Smulski** a ze strony 15 Pułku Piechoty zastępca dowódcy ds. liniowych mjr (~) **Żuk** i I zastępca szefa sztabu kpt. (~) **Marklewski**.

W związku z organizacją Wojsk Ochrony Pogranicza, na podstawie rozkazu Dowódcy ŚOW Nr 01 z dnia 17.09.1945 r., ze składu pułku skierowano 37 oficerów, 70 podoficerów i 326 strzelców do służby w Komendach Ochrony Pogranicza.

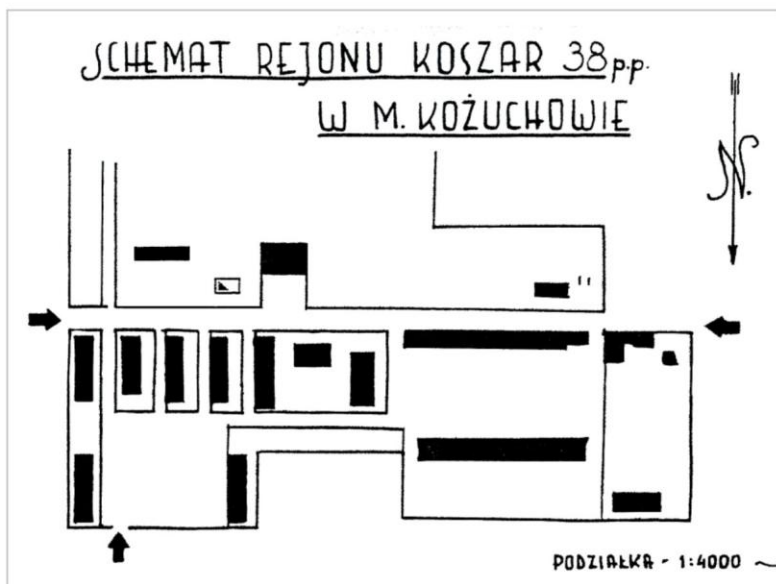
W dniu 28 września z Gubina do Koźuchowa wyruszyła czołówka operacyjna pod dowództwem I zastępcy szefa sztabu kpt. **Prokopa Sołozenki**

z wydzielonymi oficerami i kompanią fizylierów z zadaniem przygotowania obiektów koszarowych do zakwaterowania pułku. W dniu 4 października o godz. 6.00 pułk rozpoczął przegrupowanie do m. Kozuchów po drodze: Gubin, Krosno, Zielona Góra, Książ Śląski (*Fürstenau*) i dotarł do miejsca docelowego 6 października o godz. 10.00.

Tam powitany został przez władze miasta na kozuchowskim rynku, przedfilował ulicami miasta i został rozmieszczony w koszarach.

Fot. 1. Koszary w Kozuchowie – fot. z 1937 r.
(Kirchbach-Kaserne Freystadt)

Rys. 3. Schemat rejonu koszar 38 Pułku Piechoty w Kozuchowie

W październiku 1945 r. nastąpiło zwolnienie ze służby podoficerów i szeregowych roczników urodzonych do 1915 r. włącznie. Był to pierwszy etap przechodzenia dywizji piechoty na etaty pokojowe a tym samym znaczącej redukcji stanów osobowych. Od listopada główny wysiłek dowództwa pułku został ukierunkowany na szkolenie stanów osobowych, w tym przygotowanie dowódców niższego szczebla w pułkowej szkole podoficerskiej (PSP).

Fot. 2. Grupa żołnierzy PSP na terenie koszar

Od 1 grudnia rozpoczęła się realizacja planu szkolenia poprzedzona inspekcją oficerów sztabu 11 Dywizji Piechoty pod kierownictwem dowódcy dywizji płk **Andrzeja Czartoryskiego**.

Bardzo uroczystie obchodzono pierwsze w wolnej Polsce Świąta Bożego Narodzenia. Wieczera wigilijna, na którą zaproszono delegacje pracowników łódzkich fabryk włókienniczych i władz, odbyła się na sali sportowej.

1 lutego 1946 r. odbyła się pierwsza promocja w PSP dowodzonej przez kpt. (~) **Sykułę**. 7 elewów ukończyło szkołę ze stopniem plutonowego a 40 w stopniu kaprała.

Od 1946 pułk szkolił się wykorzystując przykoszarowe place ćwiczeń oraz teren byłego poligonu Wehrmachtu w pobliżu Świętoszowa (*Neuhammer*) i Pstrąża (*Pstransse*).

Wiosną zdemobilizowane zostały roczniki 1916-1920. Zwolnionych żołnierzy pożegnano na stacji kolejowej Kozuchów z udziałem całego stanu osobowego pułku wraz z orkiestrą pułkową.

W tym samym czasie pułk wziął udział w akcji siewnej w rejonie Kozuchowa i Nowego Miasteczka oraz Legnicy (Wilkowice, Siedliska, Zarzecze), za którą

odznaczono wielu żołnierzy, m.in. Srebrnym Krzyżem Zasługi ppłk **Lucjana Kropielnickiego**.

W niedzielę 21 kwietnia 1946 r. stan osobowy pułku uczestniczył w pierwszych po wojnie Świątach Wielkanocnych. Uroczyste śniadanie dla całego stanu osobowego pułku odbyło się na sali sportowej.

Fot. 3. Śniadanie wielkanocne 21.04.1946 r.

Kronikarz pułku tak oto zapisze to wydarzenie: „Dzwonią dzwony wielkanocne w naszym kraju, przez który przetoczył się miazdzący walec wojny. Zmartwychwstał Chrystus! Zmartwychwstały słowiańskie zagony nad Odrą i Nysą”.

W maju i czerwcu 1946 r. w pułku nastąpiły zmiany personalne, w wyniku których – na podstawie Rozkazu Dowódcy Okręgu Wojskowego – 4 Nr 909 z dnia 9 maja 1946 r. oraz Rozkazami Dowódcy 11 DP Nr 012 z dnia 27.05.1946 r., i nr 12 z dnia 28.05.1946 r., na stanowisko dowódcy 38 Pułku Piechoty został wyznaczony ppłk (~) **Lewandowski**, zastępcą ds. polityczno-wychowawczych został por. **Zbigniew Maziejuk** a szefem sztabu kpt. (~) **Skoczeń**.

Ppłk **Lucjan Kropielnicki** (były już dowódca pułku), mjr **Jerzy Smulski** (b. szef sztabu pułku) i kpt. **Prokop Sołoszenko** (b. I zastępca szefa sztabu), skierowani zostali do dyspozycji Dowódcy OW IV.

W drugiej połowie czerwca 1946 r. pułk prowadził akcję propagandową w ramach przygotowań do referendum mającego się odbyć 30 czerwca. Akcję prowadziły 42 brygady stałe i 10 brygad „lotnych” w 240 miejscowościach powiatu Kozuchów. Odbyto 315 zebrań i wieców, w których uczestniczyło ponad 35.000 osób.

Od lipca 1946 r. do lutego 1947 r. 38 Pułk Piechoty brał udział w akcji „Łomża” wymierzonej przeciwko „reakcyjnemu podziemiu antykomunistycznemu” na Białostocczyźnie. Podczas akcji zginął dowódca 8 kompanii por. **Antoni Jajkowski**, dowódca kompanii łączności ppor. (~) **Wróblewski**, trzech podoficerów i jeden szeregowy.

2. Wspomnienie o dekadzie lat 1947 - 1958

Niedługo po powrocie z akcji „Łomża”, w kwietniu 1947 r., pułk wydzielił jeden batalion złożony z najbardziej doświadczonych oficerów, podoficerów i szeregowych do doraźnie zorganizowanego „11 Kombinowanego Pułku Piechoty”. Batalion w składzie tego pułku brał udział w akcji „Wisła” w rejonie Baligrodu i Leska. Celem akcji było zwalczanie zbrojnych oddziałów UPA (Ukraińskiej Powstańczej Armii), wysiedlanie i przesiedlanie ludności ukraińskiej do województw zachodnich. W starciu z bandą UPA w rejonie Bełzca zginął kpr. (~) **Sąsiewski**, pośmiertnie odznaczony Krzyżem Walecznych.

Pod koniec 1947 r. zmieniło się dowództwo pułku. Na stanowisko dowódcy pułku wyznaczony został mjr **Marian Haniewski**. Zastępcą ds. politycznych został kpt. (~) **Zwoliński**, szefem sztabu kpt. (~) **Przeszkowski**, oficerem

operacyjnym kpt. (~) **Chabura**, szefem artylerii kpt. (~) **Domański**, kwatermistrzem (~) mjr **Gutt** a dowódcą 1 batalionu kpt. (~) **Łoza**.

Do roku 1948 nie odnotowano istotnych zmian strukturze organizacyjnej pułku, natomiast zmieniono system szkolenia bojowego, który odąd był realizowany w ramach obozów ćwiczebnych (tzw. poligonów). Pierwsze dwumiesięczne szkolenie na poligonie Łozy n. Kwisą pułk odbył w sierpniu-wrześniu 1948 r., po których wziął udział w ćwiczeniu dywizyjnym zaliczonym na ocenę dobrą.

Od 1949 r. w Wojsku Polskim przystąpiono do realizacji zamierzeń planu rozbudowy wojska do roku 1955.

W roku 1949, w związku z nowym podziałem kraju na cztery Okręgi Wojskowe, z Okręgu Wojskowego nr III do Okręgu Wojskowego nr IV została przekazana 4 Dywizja Piechoty.

W marcu tego roku 11 Dywizję Piechoty przeformowano na 11 Zmotoryzowaną Dywizję Piechoty, która weszła w skład 2 Korpusu Pancernego. W wyniku reorganizacji nastąpiła rozkada jednostek z innymi dywizjami. 38 Pułk Piechoty (JW 3564 w Koźuchowie) został włączony do 4 Dywizji Piechoty z dowództwem w Krośnie Odrzańskim, która z kolei weszła w skład 2 Korpusu Piechoty.

Zachowana została obsada personalna kluczowych stanowisk w pułku, który rozpoczął realizację szkolenia w nowym podporządkowaniu. W maju 1949 r. pułk wyszedł na obóz letni w Biedrusku, na którym uzyskał bardzo dobrą ocenę z wyszkolenia. Został wyróżniony przez Dowódcę OW IV i otrzymał sztandar przechodni Dowódcy 4 Dywizji Piechoty.

Od 2 maja 1950 r. pułk rozpoczął kolejne szkolenie na poligonie pokonując 139 km. trasę Koźuchów - Wędrzyn marszem ubezpieczonym w czasie 48 godzin. Szkolenie na obozie letnim zakończone zostało ćwiczeniem armijnym z wynikiem wyróżniającym.

Po zakończeniu letniego okresu szkolenia zostało zmienione dowództwo jednostki. Dowódcą pułku został ppłk **Kazimierz Leontowicz**, zastępcą ds. politycznych (~) por. **Kowalik**, szefem sztabu kpt. (~) **Szczeńnicki** a oficerem operacyjnym kpt. (~) **Sender**.

W lipcu 1950 r. nastąpiła kolejna reforma administracyjna kraju. Na obszarze Polski zachodniej utworzono województwa koszalińskie, opolskie i zielonogórskie oraz zmieniono nazwę województwa śląskiego na katowickie a pomorskiego na bydgoskie.

Jednocześnie kontynuowano proces kształtowania państwa opartego na ustroju socjalistycznym, inaczej „demokracji socjalistycznej”. 22 lipca 1952 została uchwalona „**Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej**”, która zakończyła istnienie powojennej Rzeczypospolitej Polskiej aż do 1989 roku.

Dotychczasową nazwę „**Wojsko Polskie**” zastąpiono nazwą „**Sily Zbrojne Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej**”, określaną przez ówczesne władze, propagandę oraz piśmiennictwo tego okresu jako Ludowe Wojsko Polskie (lub też „ludowe Wojsko Polskie”), choć nie była to nazwa oficjalna.

5 województw: wrocławskie, poznańskie, katowickie, opolskie, zielonogórskie znalazło się w obszarze administrowanym przez Dowództwo Okręgu Wojskowego nr IV (DOW IV).

Mapka nr 4. Podział administracyjny Polski od lipca 1950 r.

38 Pułk Piechoty w składzie 4 Dywizji Zmechanizowanej realizował zadania szkoleniowe w ramach letnich i zimowych obozów ćwiczebnych, zgrupowań pododdziałów artylerii, ćwiczeń batalionowych, dowódczo-sztabowych i zgrywania w ramach ćwiczeń dywizyjnych i armijnych.

W czasie pobytu na obozie letnim w sierpniu 1952 r., pułk – obok zadań szkoleniowych – udzielał pomocy w zbiorach lnu w rejonie Smogóry i Ośna Lubuskiego.

W latach 1954 – 1956 dwukrotnie zmieniano dowództwo pułku. Ppłk **Kazimierz Leontowicz** przekazał pułk dla ppłk (~) **Kurdziela**, od którego 3 listopada 1955 r. obowiązki przejął ppłk **Piotr Kluczyński**.

3. Pułk w latach 1958 - 1967

W drugiej połowie 1957 roku przystąpiono do przeformowania 11 Zmotoryzowanej Dywizji Piechoty na 11 Dywizję Zmechanizowaną. Na podstawie Zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego WP nr 0132/Org. z 15 lipca 1957 r. w skład dywizji włączono 38 Pułk Piechoty, który przeszedł na etat pułku zmechanizowanego. 38 Pułk Zmechanizowany w dalszym ciągu stacjonował w Garnizonie Wojskowym Koźuchów. Dotychczasowy numer Jednostki Wojskowej (JW) 3564 został zmieniony na JW 3001.

W składzie 11 Dywizji Zmechanizowanej pułk miał pozostawać do 1965 roku. Okres ten charakteryzował dużą dynamiką szkolenia bojowego pododdziałów. W sierpniu 1958 r. dowódcą pułku został ppłk **Edward Słoka**, zastępcą ds. politycznych kpt. (~) **Jędrzejewski** a szefem sztabu mjr (~) **Banasik**.

W październiku 1958 r. pułk brał udział w ćwiczeniu armijnym uzyskując pozytywną ocenę końcową.

9 listopada 1958 roku Rada Państwa nadała pułkowi sztandar. Uroczystość wręczenia sztandaru odbyła się w dniu święta pułku na placu apelowym. Sztandar wręczył ówczesny Szef Sztabu Śląskiego Okręgu Wojskowego gen. bryg. **Brunon Marchewka** a odebrał i przekazał pocztowi sztandarowemu Dowódca 38 Pułku Zmechanizowanego ppłk **Edward Słoka**.

Po uroczystym wręczeniu sztandaru odbyła się defilada pułku z poczem sztandarowym na czele. Defiladę pododdziałów otwierał 1 batalion dowodzony przez kpt. **Władysława Sujckiego**, późniejszego dowódcę pułku.

Fot. 4, 5. Defilada pododdziałów pułku po uroczystości wręczenia sztandaru

Z okazji wręczenia sztandaru na ręce dowódcy pułku wpłynęły liczne gratulacje od władz lokalnych, powiatowych i wojewódzkich oraz upominki od zakładów przemysłowych i społeczeństwa Koźuchowa.

Płat sztandaru pułkowego miał wymiary 130 × 100 cm i był zszyty z dwóch trójkątów koloru białego i dwóch koloru czerwonego. Na stronie prawej, pośrodku na czerwonym tle obwiedzionym dwiema złotymi gałązkami wawrzynu, umieszczony był orzeł biały bez korony ze złotym dziobem i szponami.

Rys 4. Strona prawa płata sztandar wojskowego wz. 1955

Po stronie lewej znajdowała się obwiedziona gałązkami wawrzynu dewiza – „**Za naszą Ojczyznę, Polską Rzeczpospolitą Ludową**”. Pod nią widniała pełna nazwa pułku „**38 Pułk Zmechanizowany**”. Głowicę sztandaru stanowił metalowy orzeł, tego samego wzoru co na prawej stronie płata. Przy głowicy na drzewcu zawiązana była kokarda z dwóch szarf o barwach narodowych, długości dolnego brzegu płata sztandaru.

Sztandar 38 Pułku Zmechanizowanego wręczony 9 listopada 1958 roku, jako symbol niezłomnej wierności Ojczyźnie, honoru, męstwa, sławy wojennej i tradycji jednostki, towarzyszył pułkowi 40 lat, aż do rozwiązania pułku w roku 1998.

Nie wiedzieć z jakiego powodu wielu dowódców pułku oraz organów wyższych szczebli dowodzenia nie zabiegało o nadanie nowego sztandaru po zmianie nazwy pułku na **13 Pułk Zmechanizowany** w roku 1967.

W kwietniu 1959 r. pułk był inspekcjonowany przez zespół kontrolny Ministerstwa Obrony Narodowej. Pułk otrzymał ocenę zaledwie dostateczną. W czasie inspekcji wyróżnił się batalion szkolny dowodzony przez kpt. **Adama Walczaka**, którego elewi zdali testy umiejętności na ocenę dobrą.

W okresie od 25.07. do 25.10.1959 r. żołnierze pułku – nie po raz pierwszy i nie ostatni - udzielali pomocy w pracach polowych w państwowych gospodarstwach rolnych (PGR).

Z dniem 25.10.1960 r. na stanowisko dowódcy pułku został wyznaczony ppłk **Stanisław Pinkowski**. Za jego dowodzenia po raz pierwszy w historii pułku przysięga nowo wcielonych do służby żołnierzy odbyła się poza rejonem koszar. Zaprzysiężenie odbyło się 18 grudnia 1960 r. na stadionie miejskim w Koźuchowie. Po złożeniu przysięgi pododdziały pułku przedelfilowały ulicami miasta.

W tym momencie opisu ciągu wydarzeń wykonamy mały krok wstecz. Jest on niezbędny do zrozumienia kolejnych zmian w podporządkowaniu 38 Pułku Zmechanizowanego.

Wiosną 1957, w ramach redukcji sił zbrojnych, rozformowano 5 Dywizję Piechoty a 19 Dywizję Pancerną przemianowano na **5 Saską Dywizję Pancerną** (5 SDPanc). Przejęła ona tradycje bojowe rozformowanej 5 Saskiej Dywizji Piechoty.

W kwietniu 1963 roku w 11 Dywizji Zmechanizowanej w Żaganiu rozpoczął się proces przeformowania na 11 Dywizję Pancerną i przeniesienia jej na etat pokojowo-wojenny. W trakcie przeformowywania dywizji na pancerną, przyjęła ona jeden pułk czołgów z 5 Dywizji Pancernej. Po kolejnych zmianach w 1965 r., 38 Pułk Zmechanizowany po raz drugi opuścił dywizję i stał się jedynym pułkiem zmechanizowanym w 5 SDPanc.

Zgodnie z rozkazem nr 025/MON z 30.09.1967 w sprawie przekazania jednostkom wojskowym historycznych nazw i numerów oraz ustanowienia dorocznych świąt jednostek Dz. Roz. Tjn. MON Nr 10, poz. 53 38 Pułk Zmechanizowany przyjął tradycje **13 Pułku Piechoty** (z rozformowanej 5 Saskiej Dywizji Piechoty) i został przemianowany na **13 Pułk Zmechanizowany**.

Przełom lat 60 i 70 charakteryzował się dużymi zmianami w strukturze organizacyjnej i uzbrojeniu pułku.

W pułku zmechanizowanym znajdowały się trzy bataliony piechoty zmotoryzowanej (trzeci z nich to batalion szkolny) o składzie: trzy kompanie piechoty zmotoryzowanej i kompania wsparcia, batalion czołgów z trzema kompaniami czołgów, artyleria pułkowa z baterią haubic 122 mm i baterią przeciwpancerną. Samodzielne pododdziały stanowiły kompanie: rozpoznawcza, saperów, łączności, medyczna, remontowa i transportowa oraz plutony: chemiczny, przeciwlotniczy, remontu uzbrojenia i regulacji ruchu.

W miejsce pistoletu maszynowego wz. 1943/1952 wprowadzony został pistolet maszynowy AK-47, transportery opancerzone BTR-40 zastąpił transporter opancerzony SKOT a czołg średni T-34/85 wyparty został przez czołg średni T-54A (później T-55).

Pułk liczył etatowo 1636 żołnierzy. Jego uzbrojenie stanowiło: 31 czołgów T-54A, 79 transporterów opancerzonych SKOT, 11 samochodów rozpoznawczych BRDM-1, 3 wyrzutnie ppk 3M6 Trzmiel, 6 haubic 122 mm M-30, 9 armat przeciwpancernych 85 mm D-44, 9 moździerzy 120 mm, 9 moździerzy 82 mm, 6 dział bezodrzutowych 82 mm B-10, 94 granatniki przeciwpancerne RPG-2, 132 karabinki-granatniki kbkg wz. 1960, 18 ciężkich karabinów maszynowych, 98 ręcznych karabinów maszynowych i 27 karabinów wyborowych SWD.

Załączniki:

Zał. 1. Fragment roty przysięgi wojskowej złożonej przez żołnierzy 38 Pułku Piechoty na błoniach pod Zemszem (*Sommerfeld*).

Fragment roty przysięgi wojskowej

Przysięgam uroczyście Ziemi polskiej i Narodowi Polskiemu stać w obronie
Ojczyzny wyzwolonej z niewoli niemieckiej oraz na straży
wolności, niepodległości i mocy Rzeczypospolitej. [...]

[...]

Przysięgam rzetelnie i sumiennie wypełniać obowiązki żołnierza polskiego,
wiernie wykonywać rozkazy przełożonych i ściśle przestrzegać
regulaminów i tajemnicy wojskowej.

Przysięgam wiernie służyć Rzeczypospolitej Polskiej i nigdy nie skalać imienia
Polaka.

Przysięgam dochować wierności Krajowej Radzie Narodowej, Władzy
Naczelnej Narodu Polskiego.

Przysięgam nieugięcie stać na straży praw Narodu Polskiego, mieć wszystkich
obywateli w równym poszanowaniu oraz niezłomnie bronić
swobód demokratycznych.

Tak mi dopomóż Bóg!

Bibliografia:

1. Witold Jarno, Formowanie 11 Dywizji Piechoty w Łodzi wiosną 1945 r., Dziennik Łódzki Tom LX (s. 165-183), 2013
2. Wiesław Chłopek, 11 Lubuska Dywizja Kawalerii Pancerniej im. Króla Jana III Sobieskiego Zarys dziejów, Żagań 2005
3. Oprac. Zesp. p. red. Tomasza Andrzejewskiego, Kozuchów Zarys dziejów, Kozuchów 2003
4. Jerzy Kajetanowicz, Polskie wojska lądowe w latach 1945-1960, Toruń 2005
5. Paweł Piotrowski, Śląski Okręg Wojskowy Przekształcenia organizacyjne 1945-1956, Warszawa 2003
6. Kronika 38 Pułku Piechoty i 38 Pułku Zmechanizowanego 1945 – 1961, Syg. Arch. SOW 10885/98/1
7. Wikipedia – 11 Dywizja Piechoty LWP i 38 Pułk Piechoty (LWP)
8. Wikipedia – Polska Rzeczpospolita Ludowa (1952-1989)
9. Wikipedia - Siły Zbrojne Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (1952-1989)
10. Portal www.jednostki-wojskowe.pl, 4DZ

Fotografie:

- Fot. 1. *Widok koszar III batalionu 54 pułku piechoty Wehrmachtu w roku 1937*, karta pocztowa wyd. przez "Verlag Photo-Riediger", Freystadt N. Schl.
- Fot. 2. *Grupa żołnierzy PSP na terenie koszar*, Zbiory archiwalne Koła ZŻWP w Kozuchowie.
- Fot. 3. *Śniadanie wielkanocne 21.04.1946 r.*, Zbiory archiwalne Koła ZŻWP w Kozuchowie.
- Fot. 4, 5. *Defilada pododdziałów pułku po uroczystości wręczenia sztandaru*, Kronika 38 Pułku Piechoty i 38 Pułku Zmechanizowanego 1945 – 1961, Syg. Arch. SOW 10885/98/1

Mapki:

- 1, 3, 4. *Podział administracyjny Polski*, Wikipedia - pl.wikipedia.org
2. *Mapa z archiwum rosyjskiego*, Portal Kurier historyczny - kurierhistoryczny.pl

Rysunki:

- Rys. 1. *Część pierwsza trasy przegrupowania pułku*, Kronika 38 Pułku Piechoty i 38 Pułku Zmechanizowanego Syg. Arch. SOW 10885/98/1
- Rys. 2. *Część druga trasy przegrupowania pułku*, Kronika 38 Pułku Piechoty i 38 Pułku Zmechanizowanego Syg. Arch. SOW 10885/98/1
- Rys. 3. *Schemat rejonu koszar 38 Pułku Piechoty w Kozuchowie*, Kronika 38 Pułku Piechoty i 38 Pułku Zmechanizowanego Syg. Arch. SOW 10885/98/1
- Rys. 4. *Strona prawa płata sztandaru wz. 1955*, Wikipedia, Polskie sztandary wojskowe.

